

УДК 376.1:371.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-53>

Віта ЯКОВЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3826-037X

доктор філософії (PhD),

викладач кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) yakovita857@gmail.com

Альона ПЕХАРЄВА,

orcid.org/0000-0002-1836-4158

кандидат психологічних наук,

завідувачка кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) alona.piekhareva@hgpakh.ukr.education

Наталія ІВАШУРА,

orcid.org/0000-0003-1699-3599

старший викладач кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) ivashura.nataly@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНИХ ПІДХОДІВ У СПЕЦІАЛЬНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розглянуто інтеграцію загальнодидактичних підходів у спеціальні методики навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП), зокрема тих, що мають порушення інтелектуального розвитку та мовлення. У контексті сучасних освітніх трансформацій, особливо в умовах інклюзії, актуальним є аналіз адаптації класичних дидактичних принципів – доступності, наочності, свідомості та активності, систематичності, індивідуалізації, міцності знань, зв'язку теорії з практикою – до потреб дітей з ООП. У статті акцентовано на адаптації цих принципів у межах спеціальних методик, розроблених для підвищення результативності освітнього процесу в спеціальних та інклюзивних закладах освіти. Об'єктом дослідження є загальнодидактичні підходи в системі спеціальної освіти, а предметом – способи й механізми їхньої адаптації до методик навчання дітей із різними типами порушень. Особлива увага надається аналізу освітнього процесу з окремих дисциплін, зокрема математики, природознавства, технологій, де вимоги до розуміння абстрактних понять, послідовності дій та мовного супроводу є особливо високими. Наведено приклади застосування наочних матеріалів, поетапного розкриття змісту понять і спеціально підібраних вправ, що забезпечують доступність і поступове засвоєння знань. У статті також розглянуто виховну роботу з дітьми з ООП, зокрема впровадження принципів індивідуального підходу та систематичності в організацію соціально-комунікативної діяльності, емоційно-ціннісного виховання та формування соціальних навичок. Досліджено, як педагогічна підтримка та спеціальні освітні технології (візуальні підказки, символи, жести, мультимедійні матеріали) сприяють формуванню мотивації до навчання та покращенню комунікації між здобувачем освіти та педагогом. Методологічним підґрунтям дослідження стали аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення чинних програм і підручників для спеціальної освіти, спостереження за освітнім процесом та узагальнення педагогічного досвіду. Зроблено висновок, згідно з яким інтеграція загальнодидактичних принципів у спеціальні методики не лише підвищує ефективність навчання дітей з ООП, а й сприяє їхній успішній соціалізації, розвитку життєвих компетентностей та розширенню можливостей для подальшої інтеграції в соціум.

Ключові слова: спеціальні методики навчання, спеціальні методики виховної роботи, діти з ООП, порушення інтелектуального розвитку, порушення мовлення, спеціальна освіта, інклюзія.

Vita YAKOVENKO,

orcid.org/0000-0003-3826-037X

Doctor of Philosophy (PhD),

Lecturer at the Department of Special Education, Psychology, and Inclusive Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) yakovita857@gmail.com

Alona PIEKHARIEVA,

orcid.org/0000-0002-1836-4158

Candidate of Psychological Sciences / PhD in Psychology,

Head of the Department of Special Education, Psychology, and Inclusive Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) alona.piekharieva@hgpakh.ukr.education

Nataliia IVASHURA,

orcid.org/0000-0003-1699-3599

Senior Lecturer at the Department of Special Education, Psychology, and Inclusive Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) ivashura.nataly@gmail.com

INTEGRATION OF GENERAL DIDACTIC APPROACHES INTO SPECIAL METHODS OF TEACHING AND UPBRINGING OF CHILDREN WITH DISABILITIES

The article discusses the integration of general didactic approaches into special methods of teaching and upbringing of children with special educational needs (SEN), in particular those with intellectual and speech disabilities. In the context of the changes taking place in modern education, especially in the context of inclusion, it is of particular relevance to analyze how the classical didactic principles – accessibility, visibility, consciousness and activity, systematicity, individualization, strength of knowledge, connection of theory with practice – not only retain their importance but also transform in accordance with the needs of children with SEN. The article focuses on the adaptation of these principles within the framework of special methods developed to improve the effectiveness of the educational process in special and inclusive educational institutions. The object of the study is general didactic approaches in the system of special education, and the subject is the ways and mechanisms of their adaptation to the methods of teaching children with different types of disabilities. Particular attention is paid to the analysis of the educational process in certain subjects – mathematics, natural science, labor training, where the requirements for understanding abstract concepts, sequence of actions and speech support are particularly high. Examples are given of the use of visual materials, the phased introduction of concepts, and the use of specially selected exercises that ensure accessibility and gradual acquisition of knowledge. The article also discusses educational work with children with SEN, in particular, the introduction of the principles of individual approach and systematicity in the organization of social and communicative activities, emotional and value education and the formation of social skills. The study examined how pedagogical support and special educational technologies (visual cues, symbols, gestures, multimedia materials) contribute to the formation of motivation to learn and improve communication between the student and the teacher. The methodological basis of the study was the analysis of scientific and pedagogical literature, study of existing programs and textbooks for special education, observation of the educational process and generalization of pedagogical experience. It is concluded that the integration of general didactic principles into special methods not only increases the effectiveness of teaching children with SEN, but also contributes to their successful socialization, development of life competencies and expanding opportunities for further integration into society.

Key words: special teaching methods, special methods of educational work, children with SEN, intellectual disabilities, speech disorders, special education, inclusion.

Постановка проблеми. Сучасні освітні трансформації, пов'язані з розвитком інклюзивного підходу, актуалізують потребу в інтеграції загальнодидактичних принципів у спеціальні методики навчання дітей з ООП. Принципи доступності, наочності, індивідуалізації, систематичності й свідомості потребують адаптації відповідно до когнітивних, мовленнєвих та емоційно-вольових особливостей таких здобувачів.

Це вимагає створення гнучких методичних підходів, здатних поєднувати дидактичні засади з корекційно-розвитковими цілями, особливо у викладанні таких дисциплін, як математика, природознавство чи трудове навчання. До того ж необхідне вдосконалення виховної роботи та форм комунікації.

Попри наявність нормативної бази, інтеграція загальнодидактичних принципів у спеціальну

освіту досі залишається недостатньо вивченою. Актуальним є аналіз трансформації цих підходів на теоретичному, методичному та практичному рівнях з урахуванням психофізичних особливостей здобувачів. Це сприятиме розробленню ефективних педагогічних моделей, що забезпечують не лише навчальні досягнення, а й соціальну інтеграцію дітей з ООП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема результативної організації навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку в умовах сучасної освітньої моделі стає все більш актуальною, зважаючи на потребу поєднання спеціальних методик із загальнодидактичними підходами. Зокрема, М. Самойленко та Н. Левун (Самойленко, Левун, 2023) розглядають питання неперервності освіти для дітей з ООП як важливу умову їхнього майбутнього успіху, підкреслюючи значення послідовного освітнього супроводу, міжвідомчої взаємодії та індивідуального підходу на різних етапах навчання. Роль інтерактивних технологій у навчанні здобувачів з ООП аналізує Ю. Багно (Багно, 2023), акцентуючи на їхньому впливі на підвищення мотивації до навчання, розвиток комунікативних вмінь і пристосування освітнього процесу до індивідуальних можливостей здобувачів. Пріоритетні напрями навчання, виховання й розвитку дітей з аутизмом досліджує С. Грищенко (Грищенко, 2025), акцентуючи на необхідності індивідуалізованого підходу, розвитку соціальних навичок та створенні підтримувального освітнього середовища. Організацію інклюзивного освітнього простору в закладі дошкільної освіти, створення умов для розвитку кожної особистості, формування толерантного ставлення в дитячому колективі та забезпечення співпраці між педагогами, батьками та фахівцями супроводу вивчає А. Анішук (Анішук, 2025). Актуальні питання інклюзивної освіти та головні напрями розвитку системи, зокрема нормативно-правове забезпечення, педагогічні підходи та соціальну інтеграцію дітей з ООП в загальноосвітній простір висвітлюють О. Комар та В. Пісняк (Комар, Пісняк, 2023). Виклики й перспективи реалізації інклюзивної освіти у вищій школі розглядає Г. Шевчук (Шевчук, 2021), підкреслюючи роль системного управління розвитком освіти, новаторських підходів та інтеграції освітніх технологій у наданні рівного доступу до навчання для здобувачів освіти з ООП. Застосування логоритмічних та рухливих ігор як дієвого способу навчання й виховання осіб з ООП для розвитку мовлення, моторики та емоційної сфери в умовах інклюзивної освіти досліджує О. Шлапак (Шла-

пак, 2020). Технології впровадження особистісно орієнтованого підходу до організації освітньо-виховного процесу для здобувачів із порушеннями розвитку в закладі початкової освіти аналізує К. Ксінчук (Ксінчук, 2023). Розвиток творчої діяльності здобувачів освіти, які потребують інклюзивного підходу, у процесі гурткової роботи вивчає В. Звекова (Звекова, 2023), зосереджуючись на впливі новітніх педагогічних методик та оточення, що стимулює їхню креативність та самовираження. Особливості організації навчання й виховання осіб з особливими потребами в умовах закладу середньої освіти розглядає А. Солодчук (Солодчук, 2022), акцентуючи на адаптації освітнього процесу, необхідності створення сприятливого освітнього середовища та ролі педагогів у забезпеченні ефективної інклюзії.

Отже, сучасні дослідження свідчать про посилюваний інтерес наукової спільноти до питань ефективної організації навчання дітей з ООП в умовах інклюзії. Це, безумовно, позитивна тенденція, яка відображає потребу суспільства в більш чутливому й гнучкому освітньому підході. Водночас досі залишається чимало аспектів, які потребують глибшого наукового осмислення. Зокрема, важливо знаходити баланс між загальнодидактичними принципами та корекційно-розвивальними методиками, адаптувати навчальні матеріали до індивідуальних особливостей кожної дитини, підвищувати професійну підготовку педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, а також налагоджувати ефективну взаємодію між усіма залученими структурами й фахівцями.

Мета статті – проаналізувати особливості інтеграції загальнодидактичних підходів у спеціальні методики навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами, виокремити ефективні шляхи поєднання загальнопедагогічних принципів із корекційно-розвитковими технологіями, а також дослідити їхній вплив на формування основних компетентностей та соціалізацію таких здобувачів в освітньому середовищі.

Завдання роботи:

- 1) проаналізувати особливості трансформації загальнодидактичних принципів (доступності, наочності, індивідуалізації, систематичності, свідомості й активності) у контексті навчання осіб з ООП;
- 2) визначити специфіку застосування загальнопедагогічних підходів у корекційно-розвивальних методиках з урахуванням типових порушень когнітивного розвитку, зокрема в дітей із затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектра (далі – РАС) та інтелектуальними порушеннями;

3) обґрунтувати ефективні стратегії поєднання загальнодидактичних принципів із корекційними технологіями в процесі формування основних компетентностей, соціалізації та самостійності здобувачів освіти з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. У сучасній системі спеціальної та інклюзивної освіти проблема інтеграції загальнодидактичних підходів у спеціальні методики навчання та виховання осіб з ООП набуває особливого значення. Така взаємодія є не тільки логічною частиною оновлення освітнього процесу, але й об'єктивною необхідністю, що зумовлена прагненням забезпечити якість, доступність та ефективність навчання для всіх здобувачів освіти незалежно від рівня їхніх психофізичних можливостей. Саме загальнодидактичні принципи – доступність, наочність, систематичність, свідомість та активність, індивідуалізація тощо – становлять основу педагогічної взаємодії, і їх перенесення в практику спеціального навчання потребує глибокого осмислення та методичної адаптації. Серед дітей з ООП значну частку становлять ті, хто має порушення інтелектуального розвитку. До цієї категорії належать, зокрема, особи із затримкою психічного розвитку, РАС, синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю, а також з легкими формами інтелектуальних порушень. У більшості з них спостерігаються мовленнєві труднощі різного ступеня, що впливають не лише на усне мовлення, а й на опанування навичок читання та письма. У цьому контексті особливої ваги набуває роль інклюзивного освітнього середовища, яке покликане забезпечити умови для гармонійного розвитку кожної дитини. Зокрема, в

закладах дошкільної освіти таке середовище має бути справді сприятливим – відкритим до різноманітності, доброзичливим і підтримувальним. Воно повинно не лише допомагати ефективному розвитку дітей, а й забезпечувати якісний психолого-педагогічний супровід усіх учасників освітнього процесу, приділяючи особливу увагу потребам дітей з ООП (Анішук, 2023, с. 45).

У сучасній педагогіці та психології виокремлюють низку принципів, що становлять основу ефективного освітнього процесу. До них належать принципи розвивального навчання, доступності, свідомості й активності, науковості, наочності, систематичності та послідовності, зв'язку навчання з практикою й реальним життям, індивідуального підходу, емоційної залученості, міцності засвоєння знань, формування мотивації до самоосвіти, виховного впливу освітнього процесу тощо. Педагогічна робота з особами ООП ґрунтується як на загальних дидактичних принципах навчання та виховання, так і на спеціальних. Особливу увагу приділяють загальнодидактичним принципам, зокрема наочності, доступності матеріалу та індивідуальному підходу до кожного здобувача світи.

У табл. 1 подано порівняння реалізації загальнодидактичних принципів у загальній та спеціальній освіті.

Так, принцип доступності в спеціальній освіті набуває конкретно-практичного виміру, бо потребує створення таких умов навчання, за яких кожна особа з ООП зможе не тільки сприймати матеріал, а й активно залучатися до освітнього процесу. Принцип доступності полягає у створенні ефективного освітнього процесу, який відповідає віко-

Таблиця 1

Порівняння реалізації загальнодидактичних принципів у загальній та спеціальній освіті

Принцип	Загальна освіта	Спеціальна освіта
Доступність	Матеріал добирається з урахуванням вікових норм	Матеріал глибоко адаптується до індивідуального рівня розвитку здобувача освіти
Наочність	Використання схем, таблиць, ілюстрацій	Опора на предметно-практичні дії, сенсорні матеріали, багатоканальне сприйняття
Індивідуальний підхід	Диференціація завдань за рівнем складності	Персоналізація змісту, підтримка асистента, гнучка організація часу й темпу навчання
Систематичність	Поетапне вивчення тем відповідно до програми	Повторення, закріплення з різних каналів, чіткий алгоритм дій
Свідомість та активність	Виконання завдань з осмисленням	Підкріплення мотивації, створення ситуацій успіху, емоційна залученість
Зв'язок із життям	Приклади з реального світу, проблемні ситуації	Моделювання побутових ситуацій, тренування навичок самостійності
Розвивальне навчання	Формування логічного мислення, творчого підходу	Розвиток основних психічних функцій (уваги, пам'яті, мовлення) через адаптовану діяльність

Джерело: створено авторами.

вим особливостям та інтелектуальним можливостям здобувачів освіти. Це означає, що зміст, форми та методи навчання повинні бути адаптовані до рівня інтелектуального розвитку, когнітивних здібностей, емоційно-вольових якостей, фізичного стану, набутих знань і психологічної готовності дитини до навчання та активної діяльності. Отже, цей принцип ґрунтується на об'єктивних психолого-дидактичних закономірностях, які враховують індивідуальні та вікові особливості здобувачів освіти. Наприклад, на заняттях математики для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку застосовуються наочні зразки, предметне маніпулювання, сенсомоторні вправи, що полегшують опанування абстрактних математичних понять. У цьому випадку загальнодидактичний принцип наочності перетворюється на конкретну методику, орієнтовану на врахування практичного досвіду дитини, її емоційно-вольову сферу, здатність до зорового й дотикового сприйняття. Формувати образне мислення дітей з ООП допоможуть планшети Марії Монтессорі. Використовуючи пінопластову чи дерев'яну основу, канцелярські кнопки та кольорові гумки, діти з ООП навчаються створювати образи цифр, фігур, предметів, які бачать навколо себе (Жигайло, 2023, с. 347). Однією з основних вимог до організації заняття є врахування зниженої концентрації уваги дітей, схильності до виснаження та перенасичення одноманітною діяльністю. З огляду на це, педагог повинен систематично змінювати види роботи, дотримуючись таких рекомендацій: а) починати варто із завдань, які тренують пам'ять, увагу; б) складні інтелектуальні завдання необхідно застосовувати лише в основній частині уроку; в) потрібно чергувати завдання, пов'язані безпосередньо з навчанням, із тими, що мають лише корекційну спрямованість (зорова гімнастика, завдання на розвиток дрібної моторики, сприйняття та мислення); г) обов'язково впроваджувати ігрові моменти, змагання, інтриги, рольові ігри, мініпостановки, тобто всю ту діяльність, яка зачіпає емоції дітей та пов'язує знання з реальним життям (Солодчук, 2022, с. 234).

Принцип доступності тісно пов'язаний із принципом індивідуального підходу, який є основним для ефективності освітнього процесу й передбачає врахування знань, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів. Особливість цього принципу полягає у визнанні цінності кожної особистості, що проявляється через ідеї персоналізації та диференціації навчання. Вони реалізуються педагогом під час створення системи дидактичних і виховних заходів, орієнтованих на унікальні

рис кожного здобувача освіти. При застосуванні принципу індивідуального підходу важливо враховувати загальний рівень розвитку дитини та її фактичні освітні можливості під час планування індивідуальної освітньої траєкторії. Спілкуючись із дітьми з ООП, педагог враховує їхні комунікативні здібності, тобто визначає, яка форма спілкування є для них найбільш доступною. Потім, поступово ускладнюючи зміст і засоби взаємодії, він спрямовує їх до пізнавальної та особистісної форм спілкування (Шуляк, 2023, с. 125). Цей принцип відображається і в індивідуальній програмі розвитку дитини, яка складається фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. Розроблення такої програми вимагає глибокого розуміння індивідуальних освітніх потреб учня з порушеннями інтелектуального та/або мовленнєвого розвитку (Грищенко, 2025, с. 13).

Водночас варто приділити особливу увагу принципу розвивального навчання, який спрямовує освітній процес на стимулювання розвитку мислення та пам'яті здобувачів. Дотримуючись цього принципу в роботі зі здобувачами освіти, важливо пропонувати їм завдання, що спонукають до активного мислення та пошуку ефективних способів розв'язання проблем. Отже, розвивальне навчання передбачає не лише засвоєння навчального матеріалу, а й формування та поступовий розвиток пізнавальних навичок, які вдосконалюються під час опанування нових знань і виконання різних когнітивних завдань. До того ж цей принцип охоплює узгоджене вивчення різних дисциплін, а також поступовий і логічний підхід до засвоєння знань. У практиці інклюзивного навчання принцип розвивального навчання інтегрується через створення умов для залучення кожного здобувача освіти до пізнавальної діяльності відповідно до його індивідуальних здібностей. Наприклад, під час вивчення теми з природознавства «Сезонні зміни в природі» в класі, де навчаються особи з порушеннями інтелектуального розвитку, педагог може організувати спільну проєктну роботу із застосуванням наочних матеріалів, сенсорних карток та мультимедійних презентацій. Завдання добираються так, щоб спонукати всіх здобувачів до спостереження, порівняння, формулювання гіпотез, а також до участі в обговоренні результатів. Такий підхід не лише забезпечує засвоєння навчального матеріалу, але й стимулює розвиток мовлення, пам'яті, мислення й соціальних умінь, що є надзвичайно важливим для осіб з ООП. З огляду на це, творчі завдання органічно поєднуються з принципами розвивального навчання в інклюзивному середовищі. Створення творчого

продукту є своєрідною формою компенсації для осіб з ООП, оскільки дає можливість отримати моральне задоволення від власних досягнень, а також позитивну реакцію з боку оточення, що робить процес спілкування більш успішним та емоційно комфортним. У цьому контексті формування навичок творчої праці набуває особливої актуальності як важливий чинник соціальної адаптації та розкриття внутрішнього потенціалу особи з ООП (Дабіжа, Дабіжа, Комарівська, 2022, с. 69).

Особливого значення набуває адаптація принципу систематичності та послідовності в контексті спеціального навчання, що потребує уповільнення темпу занять, збільшення кількості повторень та використання чітко структурованих навчальних блоків. Цей принцип ґрунтується на тому, що пізнання світу відбувається в межах певної системи, а кожна наукова дисципліна має власну систему тісно взаємопов'язаних знань. Це означає послідовне викладення матеріалу з урахуванням логіки конкретної науки та вікових особливостей здобувачів освіти. Такий підхід знаходить своє відображення в освітніх програмах, підручниках та посібниках, а також вимагає дотримання аналогічного порядку при засвоєнні знань, формуванні навичок і вмінь. Раніше отриманий досвід має слугувати основою для наступності й підвищення ефективності освітнього процесу. Наприклад, у процесі викладання ручної праці дітям із порушеннями мовлення або інтелектуального розвитку важливо дотримуватися ясної логіки інструктажу: від простого до складного, з багаторазовою демонстрацією дій, активним залученням здобувачів освіти

до повторення й пояснення виконання завдань. Такий підхід не тільки сприяє засвоєнню практичних навичок, а й розвиває мовлення, увагу, просторову орієнтацію, здатність до самоконтролю.

Реалізація принципу свідомості та активності є ускладненою для вказаної категорії дітей внаслідок низького рівня мотивації, зниженої пізнавальної активності й обмеженої здатності до самостійного осмислення завдань. У таких випадках особливо важливо створювати ситуації успіху та підтримувати інтерес до навчання, упроваджуючи ігрові, змагальні й практично орієнтовані методи, які допомагають зробити освітній процес більш захопливим і ефективним. Водночас важливу роль відіграє розвиток умінь застосовувати набуті знання в реальному житті, що сприяє глибшому усвідомленню їхньої цінності.

Для глибшого розуміння специфіки реалізації принципу свідомості й активності в навчанні осіб з ООП у табл. 2 представлено психолого-педагогічні аспекти цього процесу та відповідні корекційні стратегії.

Принцип науковості полягає в представленні навчального матеріалу на основі достовірних і перевірених наукових фактів. Проте в умовах спеціального та інклюзивного навчання його втілення потребує особливої уваги до доступності термінології, наочності та спрощення складного матеріалу без спотворення змісту. Важливо уникати надмірної термінологічної насиченості, натомість підтримувати зацікавленість до пізнання через дослідницькі підходи, пристосовані до можливостей здобувачів освіти.

Таблиця 2

**Психолого-педагогічні аспекти реалізації принципу свідомості
й активності в навчанні осіб з ООП**

Психолого-педагогічний аспект	Особливості в дітей з ООП	Корекційно-розвивальні стратегії	Очікувані результати
Мотивація до навчання	Низький рівень внутрішньої мотивації	Створення ситуацій успіху, позитивне підкріплення	Підвищення інтересу та залученості до навчання
Пізнавальна активність	Знижена здатність до самостійного розв'язання завдань	Ігрові, змагальні та практико-орієнтовані форми навчання	Активізація мислення та уваги
Самосвідомість та усвідомлення	Обмежене розуміння власної діяльності	Рефлексивні вправи, обговорення результатів	Формування усвідомленого ставлення до навчання
Застосування знань у житті	Труднощі із застосуванням набутих знань у реальних життєвих ситуаціях	Моделювання життєвих ситуацій, проектна діяльність	Поглиблення розуміння цінності знань
Індивідуальні особливості розвитку	Варіабельність рівня розвитку когнітивної та емоційної сфер	Адаптація завдань до рівня розвитку, диференціація	Ефективне залучення кожного здобувача освіти

Джерело: створено авторами.

Принцип зв'язку навчання з життям втілюється через наближення змісту освіти до буденного досвіду здобувача освіти, акцент на практичній важливості знань, створення умов для їхнього застосування в реальних життєвих обставинах. Це особливо важливо для осіб з ООП, адже сприяє формуванню життєвих компетентностей та самостійності. Для того, щоб максимально наблизити освітній процес до реального життя, важливо використовувати такі форми діяльності, що не лише сприяють засвоєнню знань, а й формують соціальні та поведінкові навички, необхідні в повсякденному житті. Однією з таких ефективних форм є рухливі ігри, що не лише розвивають фізичні якості, але й мають значний виховний та корекційний потенціал. Рухливі ігри спрямовані на фізичне виховання дітей із порушенням інтелекту, розвиток рухів, загальне оздоровлення, корекцію недоліків фізичного розвитку. При роботі з такими дітьми вся увага має бути спрямована на виявлення їхніх потенціальних можливостей та формування близьких і зрозумілих для них мотивів діяльності. За умови належної організації занять із використанням рухливих ігор діти з ООП можуть відчувати радість спілкування та досягати значних успіхів у фізичному та психічному розвитку. Рухливі ігри сприяють розвитку таких якостей, як наполегливість, прагнення до успіху, цілеспрямованість, кмітливість, організованість, дисциплінованість, сміливість, довільна увага, а також уміння долати труднощі й контролювати власні дії. Вони є важливою частиною ігрової діяльності, значно її збагачуючи (Шлапак, 2020, с. 348). Через ігрову діяльність розвиваються комунікативні уміння, мовленнєві навички та соціальні дії, що є однаково актуальним як для типових здобувачів освіти, так і для осіб з ООП (Дорожко, Малихіна, Турішева, 2022, с. 137).

Загальнодидактичні підходи, зокрема діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, у спеціальних методиках набувають корекційно-розвивального змісту, поглиблюючи освітньо-виховний процес шляхом персоналізації та емоційно-пізнавальної підтримки. У цьому контексті інтерактивні технології є дієвим засобом формування позитивної мотивації, розвитку комунікативних і соціальних навичок, а також активного залучення здобувачів до освітнього процесу. Одна з цілей інтерактивного навчання полягає у створенні комфортних умов навчання, у яких здобувач

освіти відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Це робить весь освітній процес продуктивним і ефективним. Усе зазначене дає підстави стверджувати, що інтерактивні технології сприяють цілеспрямованому вихованню, розвитку, впливу і мають бути покладені в основу сучасного педагогічного процесу з урахуванням певних умов їхнього впровадження (Багно, 2023, с. 11).

Інтеграція загальнодидактичних принципів у спеціальні методики навчання та виховання дітей з ООП є непростим, але вкрай важливим процесом, що вимагає науково обґрунтованої трансформації традиційних підходів відповідно до індивідуальних особливостей розвитку здобувачів освіти. Така інтеграція сприяє створенню цілісної системи спеціальної освіти, яка не тільки компенсує порушення розвитку, а й розкриває потенціал кожного, забезпечуючи можливість повноцінної участі в соціальному та культурному житті.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що втілення принципу свідомості й активності в навчання дітей з ООП є основним чинником ефективності інклюзивної освіти. Вона потребує створення спеціально організованого освітнього середовища, що враховує індивідуальні риси розвитку, мотиваційні й пізнавальні особливості кожного здобувача. Застосування ігрових, змагальних та практично орієнтованих форм навчання сприяє активності здобувачів освіти, формуванню усвідомленого ставлення до освітнього процесу й розвитку здатності застосовувати знання в реальному житті.

Діяльнісний підхід разом із принципом науковості потребує адаптації змісту навчального контенту, забезпечення зрозумілості термінології та застосування наочності, що дає змогу зберегти наукову об'єктивність інформації без надмірного ускладнення для здобувачів освіти. Такий підхід не тільки підтримує зацікавленість до пізнання, а й розвиває критичне мислення та пізнавальну активність дітей із порушеннями когнітивної сфери.

У контексті інклюзивної та спеціальної освіти втілення цих принципів формує умови для гармонійного розвитку особистості, що відповідає її індивідуальним потребам та можливостям, сприяє соціальній адаптації й залученню в суспільне життя. Надалі важливим завданням є розроблення методичних рекомендацій і створення ефективних освітніх програм, що будуть ґрунтуватися на цих засадах, забезпечуючи таким чином якісну й доступну освіту для всіх категорій здобувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анішук А. Організація інклюзивного освітнього середовища у закладі дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 3. С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-3-42-49>.

2. Багно Ю. Роль інтерактивних технологій у навчанні дітей з ООП. *Інклюзивна освіта та навчання в сучасних умовах трансформацій: психолого-педагогічні основи інклюзивної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліфікації (м. Одеса, 23 січня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 10–12. URL: https://kpd.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Zbirnyk-tez-advanced_training_ped_23-sichnya-5-bereznya-2023.pdf (дата звернення: 19.06.2025).
3. Грищенко С. Пріоритетні напрями навчання, виховання та розвитку дітей з аутизмом. *Дидактика*. 2025. № 1. С. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.69842/didactics.2025.1.01>
4. Дабіжа К., Дабіжа Л., Комарівська Н. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з ООП. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців*. 2022. № 64. С. 64–71. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-64-71>
5. Дорошко І., Малихіна О., Туріщева Л. Розвиток комунікативних умінь дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 4. С. 134–138. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.26>
6. Дрожек Л., Щербак І. Організація інклюзивного навчання дітей з ООП. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 92–95. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228340>
7. Жигайло О. Нетрадиційні методики навчання математики дітей з ООП. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 2 (8). С. 339–348. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2\(8\)-339-348](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2(8)-339-348)
8. Звєкова В. Розвиток творчої активності дітей з ООП під час гурткової роботи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Т. 1. № 2 (106). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-68-76>
9. Комар О., Пісняк В. Актуальні питання інклюзивної освіти: основні вектори. *Академічні візії*. 2023. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7763262>
10. Ксінчук В. Технології впровадження особистісно-орієнтованого підходу до організації навчання і виховання дітей з ООП в початковій школі. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. до 30-річчя Приват. вищ. навч. закл. «Міжнар. економ.-гуманітар. ун-т ім. акад. Степана Дем'ячука»* (м. Рівне, 19 жовтня 2023 р.). Рівне: ВПНЗ «МЕГУ», 2023. Ч 1. С. 150–152. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/4316> (дата звернення: 19.06.2025).
11. Самойленко М., Левун Н. Неперервність освіти для дітей з ООП як основа майбутніх успіхів. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2023. № 3. С. 557–563. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17742>
12. Солодчук А. Особливості організації навчання і виховання дітей з особливими потребами в умовах масової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Т. 3 № 55. С. 230–235. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-3-35>
13. Шевчук Г. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії*. 2021. Т. 2. № 3. С. 151–157. DOI: [10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23](https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23)
14. Шлапак О. Навчання та виховання дітей з ООП з використанням логоритмічних та рухливих ігор. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти: зб. наук. пр.* Харків, 2020. С. 346–352. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/4b6ad26f-1adc-4228-8393-7be0aa6c6ccc> (дата звернення: 19.06.2025).
15. Шуляк С. Становлення комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з ООП. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. № 1 (9). С. 121–127. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279354](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279354)

REFERENCES

1. Anishchuk A. (2023) Orhanizatsiia inkluzyvnoho osvitnoho sere dovyscha u zakladi doshkilnoi osvity [Organization of an inclusive educational environment in a preschool educational institution]. *Psykhologo-pedahohichni nauky*, 3. 42–49. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-3-42-49> [in Ukrainian].
2. Bahno Yu. (2023) Rol interaktyvnykh tekhnolohii u navchanni ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. [The role of interactive technologies in teaching children with special educational needs]. *Inkluzivna osvita ta navchання v suchasnykh umovakh transformatsii: psykhologo-pedahohichni osnovy inkluzyvnoi osvity : materialy Vseukr. naukovo-ped. pidvyshch. kvalifikatsii* (m. Odesa, 23 sichnia 2023 r.) (pp. 10–12). Odesa. Retrieved from https://kpd.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Zbirnyk-tez-advanced_training_ped_23-sichnya-5-bereznya-2023.pdf. [in Ukrainian].
3. Hryshchenko S. (2025) Priorytetni napriamy navchannya, vykhovannya ta rozvytku ditei z autyzmom [Priority areas of education, upbringing and development of children with autism]. *Dydaktyka*, 1. 10–18. <https://doi.org/10.69842/didactics.2025.1.01> [in Ukrainian].
4. Dabizha K., Dabizha L., & Komarivska N. (2022) Vykorystannia art-tekh nolohii v roboti z ditmy z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Using art technologies in work with children with special educational needs]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv*, 64. 64–71. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-64-71> [in Ukrainian].
5. Dorozhko I., Malykhina O., & Turishcheva L. (2022) Rozvytok komunikatyvnykh umin ditei z OOP v umovakh inkluzyvnoho navchannya [Development of communication skills of children with SEN in inclusive education]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 4. 134–138. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.26> [in Ukrainian].
6. Drozhyk L., & Shcherbak I. (2021) Orhanizatsiia inkluzyvnoho navchannya ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Organization of inclusive education for children with special educational needs]. *Molod i rynek*, 1(187). 92–95. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228340> [in Ukrainian].
7. Zhyhailo O. (2023) Netradytsiini metodyky navchannya matematyky ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Non-traditional methods of teaching mathematics to children with special educational needs]. *Aktualni pyttannya u suchasni nauki*, 2(8). 339–348. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2\(8\)-339-348](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-2(8)-339-348) [in Ukrainian].

8. Zviekova V. (2023) Rozvytok tvorchoi aktyvnosti ditei z osoblyvymy osvitnymy potrebamy pid chas hurtkovoi roboty [Development of creative activity of children with special educational needs in the course of club work]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 2(106). <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-68-76> [in Ukrainian].
9. Komar O., & Pisiak V. (2023) Aktualni pytannia inkliuzyvnoi osvity: osnovni vektory [Topical issues of inclusive education: main vectors]. *Akademichni vizii*, 17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7763262> [in Ukrainian].
10. Ksinchuk V. (2023) Tekhnolohii vprovadzhennia osobystisno-orientovanoho pidkhodu do orhanizatsii navchannia i vykhovannia ditei z osoblyvymy osvitnymy potrebamy v pochatkovii shkoli [Technologies for implementing a personality-oriented approach to the organization of teaching and upbringing of children with special educational needs in primary school]. *Innovatsiini doslidzhennia ta perspektyvy rozvytku nauky i tekhniky u XXI stolitti: zb. tez dop. uchasykiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. do 30-richchia Pryvat. vyshch. navch. zakl. «Mizhnar. ekonom.-humanitar. un-t im. akad. Stepana Demianchuka» (m. Rivne, 19 zhovtnia 2023 r.)* (pp. 150–152). Ch 1. Rivne: VPNZ «MEHU». Retrieved from <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/4316> [in Ukrainian].
11. Samoilenko M., & Levun N. (2023) Neperervnist osvity dlia ditei z OOP yak osnova maibutnikh uspikhiv [Continuity of education for children with special needs as a basis for future success]. *Aktualni problemy v systemi osvity: zahalnoosvitnii zaklad serednoi osvity – douniversytetska pidhotovka – zaklad vyshchoi osvity*, 3. 557–563. <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17742> [in Ukrainian].
12. Solodchuk A. (2022) Osoblyvosti orhanizatsii navchannia i vykhovannia ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh masovoi shkoly [Peculiarities of organizing the education and upbringing of children with special needs in a mass school]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 50. 230–235. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-3-35> [in Ukrainian].
13. Shevchuk H. (2021) Inkliuzyvna osvita u vyshchii shkoli: vyklyky ta perspektyvy [Inclusive education in higher education: challenges and prospects]. *Akademichni studii*, 3. 151–157. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23> [in Ukrainian].
14. Shlapak O. (2020) Navchannia ta vykhovannia ditei z osoblyvymy osvitnymy potrebamy z vykorystannia lohorytmichnykh ta rukhlyvykh ihor [Teaching and upbringing of children with special educational needs using logorhythmic and active games]. *Aktualni pytannia korektsiinoi ta inkliuzyvnoi osvity: zb. nauk. pr.* (pp. 346–352). Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/4b6ad26f-1adc-4228-8393-7be0aa6c6ccc> [in Ukrainian].
15. Shuliak S. (2023) Stanovlennia komunikatyvnoi kompetentnosti ditei starshoho doshkilnogo viku z osoblyvymy osvitnymy potrebamy [Development of communicative competence of senior preschool children with special educational needs]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi*, 1(9). 121–127. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279354](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279354) [in Ukrainian].